

Tich• & spol

DATABÁZA DIVADELNÝCH HIER

**AUTORSKÉ PRÁVA NA HRY SÚ VYHRADENÉ. ŽIADEN TEXT NESMIE BYŤ
POUŽITÝ NA ĎALŠIE ŠÍRENIE BEZ PREDCHÁDZAJÚCEHO PÍSOMNÉHO
SÚHLASU AUTORA.**

All right reserved.

*Vynechali sme niektoré strany a v prípade, že chcete s textom pracovať a ďalej ho šíriť,
ozvite sa nám, prosím mailom: tichoaspol@gmail.com. Ďakujeme za pochopenie.*

Viki Janoušková

(s citáciami Laholu, Dobšinského, Špitzera, Roznera, Kalinovej, Szatmáry)

VŠADE TÁ RIEKA...!

Leopoldovi Laholovi a svetu, ktorý nami preteká (aj keď o ňom nevieme)

Postavy: Leopold
Kamarát
Žena

1. OBRAZ – TAJOMSTVO BLUDIČIEK

Tma.

Svetlo, na javisku sedí chrbtom k divákovi v kontra svetle Leopold.

LEOPOLD *(ticho)* Všade je... kam sa pohnem...! *(zakričí)* Všade! ...
kam sa pohneš!... tá rieka!!! ... rieka, rieka, rieka... bb-
rrrrrrrieeekaaaa! Brrf... je mi zima!... *(vecne)* Ale keď mi je
zima, tak neskočím...

kontra svetlo začne blikať, ako svetlo premietačky.

A tak stále dookola... *(otočí sa k divákovi)* stále dokola...
kam sa pohnem, narazím na riekku... ale zostane mi zima, a
tak neskočím a ... škoda!... mohol by som sa nechať
unášať len tak pekne potichu, pohodlne... no vždy, vždy
a znovu to tak skončí: neskočím, nadýchnem sa a riešim...
a chcel by som úplne iné veci... a vždy ma to dotlačí robiť
to, čo som si povedal, že určite nechcem...

Zobrie harmoniku a preluduje

... vtedy v útlom detstve v zatuchnutej izbe raziacou kyslou
kapustou sme si s kamarátom hrávali - mal bábkové divadlo...

(Vojde Kamarát ako dieťa a sadne si na zem dole oproti Leopoldovi)

KAMARÁT Ja budem Laktibrada!

LEOPOLD Arnold. Vždy chcel hrať drakov a poslov pekla!

KAMARÁT Ty budeš Lomidrevo!

LEOPOLD ...prosím, a je to tu! Obsadil ma do Lomidreva... a ... – ja som
nikdy nechcel hrať hrdinov!... *(smiech)* vtedy to moje zakliatie asi
začalo...

A mňa, Leopolda Arje Friedmana, celý život navštevovali...
postavy divotvorného autora, najlepšieho slovenského... Pavla
Dobšinského. – Slovenské rozprávky... a keď poviem slovenské,
myslím tým slovensky kruté... *(smiech)* ale rozprávky... vždy sa

dobre skončia... no rozprávka sa vždy dostane len ku svadbe
a skončí... život nie...

Vojde Žena ako bludička

Niekedy našťastie, nie?! ...

pozrie na Leopolda a usmeje sa

ŽENA To ty vieš...

LEOPOLD Už si sa bozkávala?

ŽENA Nepokúšaj, hraj! –

LEOPOLD - a rozprávky je koniec...

Aj neskôr bol môj svet plný bludičiek, bosoriek a bosoráčenja,
zaklínadiel a obklínadiel proti neprirodzeným a nadprirodzeným
silám....

ŽENA Myslíš svet žien?!

LEOPOLD ... ešte pred tým, bola vojna... a ešte predtým detstvo... páračky,
priadky ... - Len čo som v posteli začal rovnomerne dýchať ako
v spánku, rozpriadlo sa rozprávanie o veciach, do ktorých som
ako decko nemal byť zasvätený...

(Žena začne priasť na kolovrátku)

ŽENA Jedna žena, stará síce, ale zdravá a čerstvá, tá porodila
syna - v deväťdesiatom roku svojho života!

LEOPOLD *(po tichu)* Čože, deväťdesiatom?! *(na Kamaráta)* To aj
minule tak hovorila?

KAMARÁT Čšššt... spíme...!

ŽENA Hneď po narodení i matka i otec nemohli sa dosť
vynačudovať na tom nezvyčajnom veľkom a mocnom
dieťati.

KAMARÁT *(ticho si hrajú, hovorí ako sudička)*

Toto dieťa je neobyčajne veľikô, dajte mu teda aj
neobyčajnô meno.

LEOPOLD *(po tichu)* Dobré máte, stará, budeme ho volať Lomidrevo!

ŽENA *(nečakane naviaže)* - riekne otec. A hnedky:

LEOPOLD Stará moja, stará, vieš ty čo? Ak nás pánboh živiť bude, ty toho chlapca za sedem rokov nadájať musíš, možbyť, že dač hodného z neho vyrastie.

ŽENA Po štrnástich rokoch takú hroznú silu mal, že i tie najväčšie buky a duby zo zeme ako najtenšie konope vytŕhal a po osem i desať kusov domov nosil. No rečie mame:

KAMARÁT Halooo! - Ideš, Poldo, ty si Lomidrevo.

LEOPOLD Ja chcem dnes byť Laktibrada, kamarát!

KAMARÁT Ten som ja, však vieš –

LEOPOLD Prečo musím hrať vždy tých ... silákov?! *(ukáže na seba, aký je tenký)*

KAMARÁT Nepindaj, ideš!

LEOPOLD *(nerád, rapoce)* Ej mamó, mamó, vy ste ma dobre vydojčili, ale sa ešte bojím, že by mi to trhanie dubov daraz poškodilo - *(Vezme bábkú a pustí sa do hrania)* Keby ste vy mňa ešte za jedny tri zimy chceli nadájať!

ŽENA I keď tak myslíš! –

V sedemnástom roku nemohol sa Lomidrevo doma viac zdržať; roboty nemal a sveta chcel skúsiť –

LEOPOLD Nechcel!

KAMARÁT Nezdržuj, hraj!

LEOPOLD Počúvajteže, otec môj, aj mať moja! Viete dobre, že kto na peci sedá, o ničom rozprávať nezná. - To je ale Dobšinského text, nie môj!... - Rád by som sa i ja naučil, ako ľudia vo svete žijú. Zaberiem sa ja do sveta. –

V skutočnosti nechcem ísť do sveta! Tu je dosť toho, čo ma teší!...

KAMARÁT Poldo, nekaz to, hej?!

LEOPOLD ... – zaberiem sa ja do sveta. No nebojte sa, mamka, veď ja na vás nezabudnem, ale vás na starosť opatrím...

ŽENA *(Zdvíha sa a pomaly odíde)* Dobre, syn môj, choď zbohom, dobre sa drž a nikdy ľuďom neublíž!

(ešte sa obráti, zdvihne prst) Poldo a – , však vieš!

LEOPOLD *(usmeje sa, akosi pre seba)* Mamička moja... Ona sa už v Bratislave veľmi bála o mňa. Bála sa, že sa zo mňa stane, no poviem to tak, ako ona - alkoholik... vedela, že umelci chodia po šmykľavých cestách.... Priatelil som sa s umelcami, najviac s výtvarníkmi. A neboli to kartuziánsky mnísi. Ale mal som aj veľmi slušných priateľov... *(zostane v svetle blikajúcej kontry)*

No a objaví sa vám takýto obraz a potom – skočte do rieky... brrrr- riekaaaaaa!!!

KAMARÁT *(vidí smútok, hrá ďalej, za všetky postavy)*

- Neprejdeš, Lomidrevo! Na, tu máš vrch do cesty!
- Odnes ten vrch z cesty, ty Valivrch!
- To som ešte nikdy neurobil, ale ti ho odnesiem, ak si mocnejší odo mňa.
- No pod' za pasy! – Tak Poldo, pod' za pasy!

LEOPOLD Daj pokoj, siláci to majú jednoduché, ja - !

KAMARÁT *(dobiedza doňho)* Pod' za pasy! - Ja sa takým ako ty z cesty nevystupujem, iba ak si mocnejší ako ja!... Baba!

LEOPOLD *(zoberie normálnu harmoniku a ide „súboj“, klezmer)*

KAMARÁT *(po chvíli do toho začnú spievať)*

Sú rany po ktorých sa skučí
Sú také po ktorých sa silnie
Rúham sa ako nerúhal sa nik
avšak odbočím
by ste sa nehanbili

za mňa že som štváč
štváč a odpadlík

Havranie dni sadli na mňa
Budem hrešiť viacej a viacej a budem zlým
Že takého hriešnika nepohltí zem
Však ja to prebolím
A veď som vždy bol štváč
a štváčom ostanem

(Kamarát sa pomaly vytratí, Leopold pomaly dohrá svoj part a uvedomí si, že zostal sám... sedí chrbtom k divákovi v kontre, ktorá bliká ako svetlo premietacky...)

2. OBRAZ – NOŽE, BRAČEK, OBZRI SA, BUJAK!

LEOPOLD No a objaví sa vám takýto obraz a potom – skočte do rieky...
Nie je pre mňa smiešnejšej veci ako písať denník... ale raz,
a bolo to pri rieke, som ho predsa len začal písať. Typické...
typické, lebo som nechcel...

(ironicky zaspieva)

Že takého hriešnika nepohltí zem... -

V Novákoch som nebol hneď od začiatku. Až neskôr som
sa prihlásil, dobrovoľne. Kvôli mame. Bol som tam pri nej
bližšie...

„Keď umrie všetko, čo sme milovali, jak naše lásky, ktoré
sme práve pochovali, prázdnota s krstným menom
smútok, krídla si rozprestiera...”

KAMARÁT Bunčák, že?

LEOPOLD *(spozornie)* Čo sa deje?

KAMARÁT Zapísali ho –

Leopold Brata?

KAMARÁT Aj mamu. – Ty tam nie si, lebo nie si vôbec v zoznamoch
tábora.

LEOPOLD Čo?!... idem s nimi!!!

(Kamarát hrá dve postavy, akoby mal viac hláv, ako drak...)

KAMARÁT - Leopold Friedman je maliar, básnik a hudobník, je ho
škoda, zachráňte Leopolda a jeho rodinu.
- Vezmi si všetkých, všetkých si vezmi – prečo si nevezmeš
všetkých židov, ja ich nepotrebujem, dám ti všetkých židov,
vezmi si ich! – *(kričí)* Alebo ťa dám do transportu s nimi!
Chod' do čerta so všetkými židmi, Boh ma so židmi iba
potrestal....!“
(za seba) - Ak pôjdeš s nimi, aj tak Vás hneď rozdelia,
matke v ničom nepomôžeš. Odprevadiš matku na poslednú
cestu, budeš sa dívať, ako ti hynie pred očami
v preľudnenom vagóne bez toho, aby si jej mohol pomôcť.

(LEOPOLD od neho odíde)

Aj ja som musel ostať na žive a som rád, že som nebol
svedkom posledných chvíľ života mojich rodičov...

LEOPOLD Idem!

*(podíde k Leopoldovi a dá mu takú do rady, že Leopold zostane ležať
v bezvedomí. Kamarát nad ním stojí)*

KAMARÁT Transport odišiel.

(LEOPOLD sa preberie. Pozerá sa, pochopí. Príde ku Kamarátovi a oplúje ho.)

KAMARÁT Keď sa človek dostane za múry väzenia alebo za pichľavé
drôty, zdá sa mu, že tu bude život jednoduchý, akoby
menejrozmerný. Neskôr sa ukáže, že je zložitejší
a náročnejší ako tam vonku. Tam vonku možno pred
zložitou situáciou ujsť. Tu niet kam.

LEOPOLD - Nože sa ty, braček, obzri, či dač za nami nevidíš?

KAMARÁT - Ej, ba veru vidím, jedného divého bujaka za nami pustili.

Len, utekajme!

LEOPOLD

- No, lenže utekajte, keď sa vám tak páči, ja ho tu dočkám.
Dočkal som toho bujaka ... A keby len raz...! – Aj ja som ich
stretol viacerých – nezastaviteľnú silu zabíjať a ničiť...

KAMARÁT

Mladí idú k partizánom.

LEOPOLD

Ja tiež.

(opäť pri rieke, blikanie kontry a filmu)

Dočkal som toho bujaka, chytil za rohy, prekrútil mu krk
a mrštil ním o zem!!!

- Zabíjam takých istých mladých ľudí, ako som ja, navlas sa
mi podobajú. Zlikvidoval som dvoch plameňometom
v kryte. Vyvolávam si v spomienkach všetko, čo by mi
mohlo pomôcť pohnúť sa z miesta, aby sa tá rieka
nezavrela nado mnou... Napríklad: Ja som ten upálený
a vonku stojí jeden s plameňometom! A vojna je naraz
znesiteľná....

Áno, zase raz mi bola zima a neskočil som do tej rieky...

Našiel som kľúč k tajomstvu, ako ostať nažive!... -

Myšlienky na zabitých nepriateľov, ktorí vyzerajú navlas
tak, ako ja, zabíjajú. - Treba si len sám seba v pravý čas
predstaviť ako zabitého.

KAMARÁT

Stretol som sa tam s vyloženou nenávisťou, akousi
pomstou. – Za čo?!

LEOPOLD

Ublížili ti?

KAMARÁT

Ublížili.

LEOPOLD

(so smiechom) Aj môj partizánsky veliteľ nemal rád židov.
Raz ma poslal na prieskum do priestoru, kde ma čakala
istá smrť. Ja som sa z toho prieskumu vrátil. Namiesto
uznania sa priam zdesil -

KAMARÁT

Ty žiješ?! – *(zrazu veselo)* Túto historku poznám, tú si mi už rozprával... Ale, braček, je koniec!!! Koniec tomu zabíjaniu, vojna skončila - !!! -
Lomidrevo! Pod' za pasy!
(preludujú si)

LEOPOLD

(zoberie svoju harmoniku – súboj harmoník a o chvíľu spev - všetci)

Čakám na brieždenie.
Azda už predbehlo
nás všetkých,
dávno a bez stopy.
Myslím, že darmo je,
rany ma nezmenia...
I keď ma našli -
Bo ony ma stvorili a
bo som už veľký

LEOPOLD zostáva sám, chrptom k divákovi a v blikajúcom svetle kontry, ako v premietačke...

3. OBRAZ – DUŠE ČIERNYM SÚKNOM POTIAHNUTÉ

ŽENA

(prichádza v čiernom)

- Idú oni, idú, idú veľmi dlho. Prídu do jedného mesta. To bolo celé čiernym súknom potiahnuté. Vošli do hostinca, že čo tu slýchať..

(Žena poodíde a začne si tichúčko spievať. Muži sa na seba pozerú, ona sa pousmeje na nich)

Po vojne - ... Cez deň mi v Prešove bolo dobre, tešila som sa zo známych kútov, známych tvári, že sa hovorí po šarišsky – napríklad som zbadala, že keď som si po úradoch obnovovala doklady, boli hneď vládnejší, priateľskejší, keď som spustila po

našsky. Mala som tam Martu, Petra. Marte som bola aj na svadbe, vydala sa za nášho kamaráta z korza... Bola to skromná svadba a nebolo mi na nej veselo, priveľa tváří mi tam chýbalo. Tie svadby boli pre toto obdobie typické. Veľa mladých aj trocha starších, ovdovených ľudí uzatváralo hneď po návrate z frontu a z koncentrákov manželstvá. Život išiel ďalej.

(podíde k nej KAMARÁT, zdvihne ju na ruky)

KAMARÁT Ja Miesiželezo sa pýtam, čo je tu tak smutno, ha?!!!

(Žena si utrie slzu a vráti sa k hre)

ŽENA Povedajú podajedni, že svojimi očami videli, že traja drakovia pribehli a princezné preč uniesli.

LEOPOLD Keďže je len to, tomu sa dá pomôcť! – *(Jurajovi)* Ty tu zostaň, Miesiželezo, *(ukáže na Ženu)* kašu uvar, povraz súkaj a ja s Valivrchom pôjdem tú dračiu dieru hľadať!

(KAMARÁT naznačuje, že ju treba nechať tak, obratom sa mení na Laktibradu)

KAMARÁT *(ako Laktibrada)* A čo ty tu robíš v mojom dome?

LEOPOLD Kašu varím.

ARNOLD Ej, varíš ju, varíš, ale ješť ju nebudeš!

LEOPOLD Ej, ale ju ani ty nebudeš, ale ju budem ja s kamarátmi!

KAMARÁT Ej, varíš tú kašu, varíš a už si ju dovaril?

LEOPOLD Veru som ju, čo chceš!

KAMARÁT Takú ti ju horúcu na holom pupku zjem.

(Zvalí LEOPOLDA na zem a dá mu pukáča. Všetci sa rozosmejú. Aj Žena sa usmeje.)

To je ale postavička, ten Laktibrada... čo?

ŽENA *(zrazu)* Môjho muža zobrali ho do ústavu...

LEOPOLD Ak je pravda, že tvoj muž nie je pri rozume, idem si radšej

zbaľiť pyžamu a prihlásim sa dobrovoľne do toho ústavu.

-... Oni ho onedlho prepustia, len čo sa ukáže, že je to omyl.

ŽENA

Neprepustia ho. Ja na to nedám súhlas - !

KAMARÁT

Tak potom ty si sa asi pomiatla - !

ŽENA

(K Leopoldovi) Ty si ho dobre poznal...

Učiteľ, ako sú iní učitelia. Iba tá jeho ovčia nátura ma poburovala. Ústrky a príkoria, zdalo sa, zhltol so slinou ako prášok proti žalúdočnej kyseline; musel mať v sebe dačo, čo to rozkladalo na neškodlivé prvky, ktoré v noci nebodaj vypotil.

Avšak pred niekoľkými dňami to začalo v ňom vriieť.

Vymrštil sa znenazdania ešte za tmy z postele, zobudila som sa, čo sa tak nahlas rozprával sám so sebou.

- My sme na vine, chybili sme my učitelia a nás treba trestať. My sme na vine, že šli ako barany na jatky. Učili sme ich byť poslušnými, preukazovať úctu starším, pozdraviť cudzinca, vstúpovali sme do nich, že je neprístojné klamať, kraďnúť, že je hriech zdvihnúť na niekoho ruku, trestné zabiť dakoho, to že je taký smrteľný hriech, za aký čaká páchatel'a horúce peklo.

Chcela som ho prerušiť, nedal sa, chcela som sa mu priblížiť nežne ako žena, odsotil ma surovo od seba, aby mohol pokračovať.

- Zavádzal som svojich žiakov. Oklamal som ich. Tí, čo to všetko prežili, ako ja a ty, nedržali sa týchto pravidiel. Len kto pravdu zatajoval, luhal, pomáhal si podfukom, krádežou, mal nádej ostať nažive. Mal som ich varovať, nebyť poslušným; mal som ich radšej učiť kraďnúť, aby sa vedeli dostať k zbrani a použiť ju na zabíjanie.

Sprvoti som si povedala, ten je chorý, ale nepoľavilo to ani po uspávacom prášku. Chlapcov začal vodiť do domu a tu im dohovárať celý rozpálený, aby nezdravili, nectili si nikoho, aby sa cvičili vo vymýšľaní nepráv, aby zutekali, keď sa im zachce, aby ukradli nepozorovane susedom vajcia z chladničky a aby napľuli každému do tváre, kto im ublíži. Kto sa dá lapiť, musí platiť pokutu. No a včera doniesol domov nôž, taký veľký, čo na stisnutie gombíka vymrští ostrú oceľ.

- Toto nebudeš deťom ukazovať, - varovala som ho.

- Keby som to bol ukazoval, mohlo zopár mojich žiakov byť nažive. Naše životy nepatria nám, preto ich musíme brániť. Poviem im: - Chlapci, život je nakoniec z mäsa a kostí a žíl. Oceľ je tvrdšia od toho. Dôležité je hneď po bodnutí zvrtnúť nôž v tele, aby vytiekla krv.

Zavolala som záchranu, aby o tom nevedel. Bolo to strašné, ako ho obstali a ako sa k nemu prikrádali. Ani čo by bol besný. A keď sa zdalo, že na nich skočí s otvoreným nožom, zdvihol obe ruky a povedal:

- Áno, ja som ten, čo ho hľadáte. Som mnohonásobný vrah. Ako učiteľ som zavinil lživou výchovou smrť mnohých svojich žiakov. Ľutujem to nesmierne. Neujdem. Odveďte ma.

O dva týždne neskôr som ho navštívila popoludní v záhrade liečebného ústavu. Sedel na slnečnom mieste nad šachovnicou. Vyzval ma, aby som si vzala figúry.

- To pešiak vôbec nesmie, - ohradila som sa po chvíli, keď ťahal s ním ako s kráľovnou.

- To je to, - zbledol náhle. - Zaútočí nepredvídane, proti zákonom hry. A teraz sa bráň, ak ti je život milý.

Môj muž ustavične chcel uplatňovať zákony života, pričom ustupoval s pešiakom, skosil bežca, ťahal dvakrát za sebou, nepripustil možnosť obrany a dbal na to, aby som sa ja presne držala pravidiel hry, súčasne si však vyhradzoval právo neuznávať ich... –

(Žena si sadne)

LEOPOLD Nikdy viac som nenavštívil toho učiteľa. Báľ som sa, že ma nakazí, také blízke mi bolo jeho počínanie...

(začne hrať na harmoniku, do preludovania si skladá báseň)

(Kontra bliká ako premietačka)

Verím v jedného boha. Schvacuje ma útrpnosť
k nemu. Je istotne najosamelejšou bytosťou,
ktorú si viem predstaviť. Prosíme ho
o súcit a vzývame ho o pomoc, netušiac,
že on je na našu oveľa viac odkázaný.

(ŽENA preruší premietačku)

ŽENA Ako to pokračovalo? Lomidrevo, ty si na rade! Ako si poradiš s Laktibradom?

LEOPOLD No šípil som, že sa tu volačo nového deje nuž som si popredku nahotovil bukovú kladu, ktorú som trocha naštiepil... I prišikoval som milého Laktibradu ku tej klade a ta dnu mu bradu aj prsty zasekol i som ho, milého Laktibradu, kyjom mastiť začal...

(kamarát sa nesmeje)

ŽENA Aj môj muž teraz takto hovorí - Dôležité je hneď po bodnutí zvrtnúť nôž v tele, aby vytekla krv....

LEOPOLD Bradu, Laktibrada, pusti bradu!!! No čo je? – *(Leopold ich mláti metlou, alebo čím... snaží sa ich rozptýliť)* Laktibrada, čo si onemel? Máš prosieť, aby som ťa viac nemlátil, že nám

aj tú dieru do pekla ukážeš, ktorú hľadáme... – Dieru do pekla! Akoby sme nejednou už neboli prešli, čo?! -
Nuž dobre, - na to Lomidrevo, keď nedáš bradu podobrotky, tak pozlotky...! – A milý Laktibrada pustil bradu!!! – Tak a mám ťa! Pomyslel som si!...
Ty vieš, že nikdy som nechcel byť Lomidrevom a do sveta ísť... –

(inak, že ich rozptýli...)

„Veď ja nie, že by sa človek nemal poobzerať po svete. Nie, seňor. Ale ja si vždy myslím, že keď sa mám naučiť vyznať sa v rušni, tak nepôjdem pozrieť všetky rušne na zemeguli. Pod jeden si ľahnem i vyleziem naň, dobre si ho poobzerám.“

KAMARÁT

Bezvetrie v Zuele... tá hra z teba urobila dramatika!

Národné! – Ale s tým Atentátom si to prehnal:

(verejne)

Ty si sa zbláznil! Ježiš na javisku! Pridá sa síce k bojujúcim parašutistom, ale do vedeckého socializmu čiže komunistického režimu Ježiš nepatrí. To je provokácia. A nepatria tam ani buržoázno-kozmpolitné teórie o slobode, o morálke občana a spoločenstva. Áno, je to atentát na socializmus, zamaskovaný útok proti robotníckej triede a rodnej strane...

LEOPOLD

Volajú ma do Izraela, že treba vraj pomáhať budovať ich kinematografiu. Ale ja chcem zostať tu, kamarát!...

(KAMARÁT bez slova odchádza)

4. OBRAZ – DLHO, DLHO PADAL

LEOPOLD

(sedí chrptom, svetlo bliká)

Nie je pre mňa smiešnejšej veci ako písať denník.

(ironicky) Dnes som neraňajkoval... chrípka ma obišla... za to je Ilona už tri týždne v nemocnici na pozorovaní...

Nesmiem v denníku zabudnúť zapísať, čo lekári zistili... -

Niet určite hlúpejšej veci ako písať denník.

(a predsa akoby ho písal)

Keď sa nacisti zmocnili Československa a zákony Slovenského štátu mi nezaručovali ani len holý život – neodišiel som. Kam

som sa pozrel, našiel som totiž veľa odvážnych priateľov...

Odvaha plodí odvahu... Odídem v roku 1949, keď ide len – len? -

o moju ľudskú dôstojnosť? Nech sa obzerám kam chcem – niet

nikoho z priateľov nablízku. Môžem sa zaprieť a zostať. No keď

odídem, tak nie pre presilu protivníkov, skôr pre nedostatok

priateľov, bez plánu a s jedinou nádejou: že nebudem musieť za

pohodlie platiť zbabelosťou... Neodídem preto, aby som za

hranicami mohol robiť to čo doma už nemôžem. To čo ja robím,

sa dá totiž robiť výlučne doma...

(zastaví sa)

Ja nechcem byť Lomidrevom!!!! Kam to, pre boha letím... kam to padám...

Nechcel som odísť a predsa som šiel... hovorím, vždy urobím iné, ako chcem...

(píše list) Vážený pán šéfrežisér, pred svojim odchodom

z republiky chcel by som Vám stisknúť ruku a poďakovať sa Vám

za námahu, ktorú ste vynaložili Vy a Váš kolektív na mojich

hrách. Naučil som sa od Vášho divadla veľa a pracoval som preň

rád.

Svoju ďalšiu hru nedal som Vám pre udalosti, ktoré sa zbehli po

Atentáte. Pri tejto príležitosti prosím, aby ste prepáčili – *(zlomí sa*

mu hlas) – Pri tejto príležitosti prosím, aby ste prepáčili, že som

Vám svojou poslednou hrou spôsobil veľa nepríjemností.

Pozdravujem Vás, hercov Národného divadla a všetkých ktorí

pomáhajú dvíhať úroveň divadla.

Váš Leopold

(odíde, bliká svetlo, prázdne)

5. OBRAZ – ČLOVEČE, KDE SI SA TU VZAL

(prázdne javisko preblikajú filmy scenáristu a režiséra Laholu)

6. OBRAZ – OLOVENÉHO CHLEBA SA NAJEDOL

KAMARÁT Chystal sa písať prózu. V pamäti mi zostala len postava vodiča, ktorý vedie svoju súpravu električky mestom, hľadí na ulice, na ľudí, ktorí nastupujú a zostupujú...

ŽENA Odišiel... -

KAMARÁT Viem, poslal list...

ŽENA ... tak to v našich rozprávkach chodí, nuž málo sa o nezhodách hovorí. To len silní chlapi silno za príbeh ťahajú... no nie?...

KAMARÁT No, len do nás, milá naša, len do nás! Však sa do nás zmestí, však si aj zaslúžime...

ŽENA Ja nič, ja len rozprávku rozprávam.... ako na priadkach...ako vo filme...

(a s úsmevom odíde)

KAMARÁT *(pozerá sa, ako kontra hádže tiene na divákov)* Koľko podôb má ľudská tvár? Tá istá tvár sa mení od narodenia až po smrť. Každý pohyb duše jej vtlačí svoju neviditeľnú pečať, je teda iná... hoci tie isté pohyby duše vyrývajú tie isté stopy: smútok vyvoláva sústredený výraz, radosť a láska aj nepeknú tvár urobia peknou...

(pomaly) No tie tváre, na ktoré často myslím, sa v istej chvíli stali rovnakými, katastrofa nakreslila na ne rovnaký výraz...

Ten istý výraz mali tváre gardistov, tváre odsúdených; hľadeli jeden na druhého a nevideli sa... lebo to už nebol ľudský pohľad...

Dobre pozorujte ľudí! Čo by napríklad robil tamten človek, keby boli normálne pomery?! -... Sú však ľudia, ktorí spoznajú svoju pravú hodnotu až vtedy, keď pocítia chuť moci! – Z otroka sa ľahko môže stať otrokár... - Hm... Iba taký, čo odmieta otroka, ale aj otrokára, sa nikdy nestane despotom...

Aj toto som prežil, keď Poldo odišiel, chuť moci v ústach... no... A ešte aj ďalšie poznanie ma postretlo - ... poznáte výrok starého Karamazova, keď sa ho opýtali, prečo nenávidí toho a toho človeka? Povedal: Nič mi neurobil, ale ja som mu vyviedol hnusnosť!!! –

Aj ja som Poldovi ani o Laktibradovi nepovedal... (*smutný smiech*) ...

(príde do blikajúceho svetla a zakričí do neho)

KAMARÁT Po vojne - bol mier a sloboda... všetky predpoklady existovali, ale nijaký rozkvet ničoho nenastal... mali sme slobodu a nastala sterilnosť...

ŽENA ...svet bol rozbitý, nič v ňom nezostalo, z toho, čo bolo pred vojnou...

KAMARÁT (*pokračuje vo svojom*) A netrvalo dlho a nastala nová éra...

ŽENA ...pre istotu sme museli všetci prejsť psychiatrickým liečením, pichali nám osvedčené sovietske injekcie a pilulky...

KAMARÁT Aj ja... aj ja som tomu podľať... po čase som začal vyhlasovať, že som popletený intelektuál, a že je nevyhnutné nepretržite opakovať niekoľko zaklínacích formuliek! Áno, a že až vtedy sa otvorí aj siedma najtajnejšia komora...!

Až keď bola zase nejaká séria zatýkaní a pripravoval sa najväčší proces, niečo sa prebudilo v mojom mozgu a prišiel som na to, že zase žijem v blbej historickej situácii...

ŽENA ... blbé historické situácie... tie dávajú zabráť našej morálke...!

KAMARÁT ...postupne na to prichádzali aj iní, až sa mozgy začali

definitívne... (smiech)

Poldoooo, Lomidrevo, chýbaš; čo robíš?!!!!

6. OBRAZ – MEDENÉ, STRIEBORNÉ I ZLATÉ JABLČKO DOSTAL

LEOPOLD

- Niet určite hlúpejšej veci ako písať denník.

Najmenej trikrát mal som potrebu začať ho písať sám. Prvýkrát to bola táto vlažná, mokrá noc na lavici v Tel Avive, keď som pricestoval z Československa zachraňovať izraelskú kinematografiu... - Tam, kde som očakával privítanie, tvárili sa, ako keby som ich vyrušil z vážnej práce. Ukázal som im list, v ktorom ma pozývajú pracovať vo filmovom meste. Mesto? Nejestvuje. Ešte nie. Ak, tak len stanové... mestečko! - Jedným slovom, náhodou sa objavil taký americky vyzerajúci chlap a ponúkol mi pomoc: jeden funt. A ja som ho vzal. Nestačil ani na cestovné do Haify, kde na mňa čakala moja žena – v siedmom mesiaci. Ľahol som si na lavicu pri rieke, noc bola dlhá ako všetky noci jednej jesene, kedy bez prerušenia sledovali jedna druhú. Myslel som na to, že by bolo na čase so všetkým skoncovať. Alebo písať denník. Bolo akosi veľmi nevlúdne, vlhké chladno; prichytil som sa, ako si chránim tvár. Kto si chráni tvár, neskočí do vody.

Kamkoľvek pôjdem

Všade tá rieka

Bude tiecť za mnou

A sledovať ma ako pes

Druhý raz ma nutkalo písať denník v Paríži. Tuším roku 1954 alebo 55... - Nezáleží na tom. Zúfalstvo dostáva zase raz podobu, váhu, výšku, všetky rozmery, ktoré je schopné mať. Prostredie, v ktorom nie je možné nič, len zlyhať. Nemám nadanie rozpoznať príležitosť; hanbím sa príležitosť použiť,

nehovoriac už vôbec o tom: príležitosť využiť. Tá cesta dolu, až k Seine; ešte dnes mi chladno zaveje do tváre, keď na to myslím. Onej noci zostarol som o celý ľudský život.

(zvukové úryvky z jeho filmov, medzi iným aj z Terencom Hillom...)

Roku 1955 som nakrúcal v Juhoslávii Tri štvrtiny slnka a roku 1957 som z Rakúska prišiel do Nemecka. Pred rokom sa mi podaril môj prvý film v Nemecku, a tak som začal znášať batožinu z Tel Avivu, Paríža, Milána, a Hamburgu do Mníchova. Oženil som sa, znovu, s Rakúšankou...

Osemapäťdesiateho roku všetko sa zhoršovalo. V šesťdesiatom treťom sa zdalo, že hranica je prekročená. Infarkt, žiješ v bezvedomí, lekári ťa vyhlasujú už skoro za mŕtveho a vtedy mobilizuješ, čo tu v tebe je, zdochýňaš, umieraš, aby ťa len tá smrť nedostala, ktorej si toľkokrát šiel ty sám v ústrety...

Čo budem dlho rozprávať, prešiel som predpekľím aj peklom: nikdy som nemal pevné zamestnanie... A teraz, po hebrejčine, francúzštine a slovinčine, sa učím písať po nemecky. Scenáre – to by nebolo to najhoršie, ale prózu, to je fuška. Mám možnosť vydať v najväčšom nakladateľstve, čokoľvek napíšem. Ale ja nepíšem. Ja som lenivý, ja som akýsi uťahanáý...

ŽENA

(postaví sa pred Leopolda) I túto najmladšiu princeznú od ešte väčšieho a viachlavejšieho draka Lomidrevo oslobodil, hlavy mu postínil i zlaté jabĺčko od nej dostal... k tunelu na svet zaviedol...

KAMARÁT

(stále na lavičke)

Dodnes sa udržuje názor, že nelegálnym spôsobom opustil Československo. Inak si totiž nemožno vysvetliť mlčanie okolo jeho diela, ktoré sa nespomína v žiadnych učebniciach a zborníkoch, ba často – vždy keď sa jeho meno spomínalo – dochádzalo k cenzúrnym zásahom... No on sa vystaľoval do

Izraela s povolením československých úradov. A je izraelským štátnym občanom -

LEOPOLD Kamkoľvek pôjdem
Všade tá rieka
Bude tiecť za mnou
A sledovať ma ako pes

KAMARÁT - Pracoval predovšetkým ako filmový autor. Napísal a zrežíroval počas pobytu v cudzine asi tridsať filmov, z ktorých mnohé získali uznanie. Laholu rátajú kritiky medzi popredných európskych režisérov...

LEOPOLD Zostal som nažive. Nikto to nezbadal. Horko-ťažko ja sám. – Ale - mal som syna. Koľko rokov je od vtedy?

ŽENA *(ako reportérka)* Ako túto prácu dnes hodnotíš?

LEOPOLD - hovorím... ostal som nažive, bez toho, aby som sa zriekal svojej osobnosti. A bez toho, aby som musel robiť nočného portiera v nejakom hoteli. Domnievam sa, že mi išlo iba o to, stotožniť sa so svojím osudom, byť s ním jedno...

KAMARÁT ... Lahola by mohol kedykoľvek prísť do Československa, má riadny pas, a niet príčin, prečo by tak neurobil. Na otázku, prečo to teda neurobí, prečo sám nepríde, odpovedal, že tak nemôže urobiť z mravných príčin, že sa ničoho nedopustil, že nikomu neublížil, že sa ublížilo jemu, že veľmi ochotne príde, že po takej návšteve túži viac než po čomkoľvek inom

LEOPOLD - bez oficiálneho pozvania nemôžem ísť...

KAMARÁT - že to však bez pozvania neurobí.

LEOPOLD Tak sa vynorila predo mnou otázka ľudskosti. Uvedomoval som si ju jasne, že v deň stvorenia sveta jej nebolo, presne tak, ako nebolo holiacich strojčekov. Príroda teda nemôže byť ani ľudská ani neľudská. ... Aj ľudskosť treba obnovovať, pomyslel som si...

KAMARÁT Navrhujem, aby sa našiel spôsob, ako autora pozvať do

Československa, pravda, nie iba zdvorilostnú návštevu...

LEOPOLD Milý Ďuro, dostal som Tvoj list, ospravedlňuješ sa, že prichodí tak neskoro, zatiaľ čo ja som si bol istý, že nikdy nepríde... Tak – nemusím Ti zdôrazňovať, že ma Tvoj list uviedol do dobrej nálady. Myslím, že najdôležitejšie pre človeka, ktorý píše, je nakoniec predsa len ľudský záujem. Mal by si najmenej raz do roka napísať, že odo mňa čosi chceš. Je to dobré, udržuje to pri živote. Úspech je pekný, avšak druhoradý. Po určitom vývoji možno ho postrádať. Naopak: nemyslím, že pätnásť rokov bez úspechu by mi škodilo. Nezaujem tiež neškodí, aby si mi rozumel, ale púšť a krv...

ŽENA *(ako reportérka)* Prichádzate režírovať film na motívy románu Weissa Sladký čas Kalimagdori... Čo na Vás pri tom prvom dotyku s Československom najviac zapôsobilo?

LEOPOLD To, že ten prvý dotyk zapôsobil... -

žena *(ako reportérka)* Máte dojem, že spisovateľ potrebuje domov, vlast', pocit spolupatričnosti s národným kolektívom?

LAHOLA Zúfalo ho potrebujem!!!

(blikanie kontry akoby ho pohlcovalo a v tom začuje hlas, volanie)

7. OBRAZ – LEN MA ODTIAĽTO NA TEN MÔJ SVET ZANES

KAMARÁT Poldoooo?!!!!!!

LEOPOLD Idééém, taháááj, kamarát!!!

(Kamarát ťahá za povraz, čaká Poldu, no priťahuje kufor. Otvorí ho, je prázdny)

LEOPOLD **p**apier je ťažký ako olovo a ja som vláčil so sebou dva plné kufre. Neželiem za ničím, čo neostalo. Zničený rukopis presídlil sa do človeka a pretavuje sa, nevedno kedy a ako na niečo iné. Popol zúrodňuje aj vtedy, keď je jediným zvyškom spálených myšlienok...

(Kamarát ťahá za povraz, čaká Poldu, no priťahuje druhý kufor.)

KAMARÁT Poldo! Čo to robíš?! Všetci ťa tu čakáme!...

(sklamane si sadne)

(prichádza Leopold s harmonikou, tiché, no silné zvítanie)

LEOPOLD prvýkrát v živote som urobil, čo som naozaj chcel – prišiel som,
kamarát!!!

KAMARÁT Súboj!

LEOPOLD Súboj!

(hrajú a do toho si spievajú alebo hovoria)

Myšlienka, ak je nová, je nutne

nezdeliteľná, ak nejestvuje predom v človeku,

ktorému ju zdeliť chcem.

Je teda zdieľanie vyvolávanie zapadlých

predstáv; alebo je vylúčené!

KAMARÁT ... alebo je vylúčené!

Leopold Ak človek nemá v sebe zárodok čítanej myšlienky, nikdy ju
nepochopí...

(koniec hudobnej improvizácie)

(Prichádza žena)

ŽENA ... Lomidrevo prosto do toho kráľovského mesta šiel, to už teraz
červeným súknom potiahnuté bolo... -

KAMARÁT Nonono?!!!

ŽENA *(usmeje sa)* – tak teda trochu, už len do ružova - !

Lomidrevo, keď sa všetko vysvetlilo, naposledok tri jabĺčka vyňal,
strieborné a medenô na niekoľko míľ zahodil a zámok tak
postavil, zlaté sebe nechal a s princeznou do svojho odišiel...

LEOPOLD No keby sme len tak vedeli, že kto v tej našej rozprávke
Lomidrevom bol...

(odíde do blikajúceho svetla)

8. NA TEN NÁŠ? KTORÝ ŽE JE TEN NÁŠ SVET?

KAMARÁT Žili, kým nepomreli... No do vtedy ich všeličo ešte – *(rozplače sa)*
(žena a privádza na scénu Zuzanu Szatmáry. Usadí ju.)

ŽENA *(predstaví ju)* Ešte veľa sa potom stalo. Prišla aj ďalšia generácia... Poznali ste Leopolda Arje Friedmana, alias Leopolda Laholu? –

SZATMÁRY Prečítam radšej. Z jednej z mojich spomienkových poviedok, môžem?

„Bol talentovaný ako opica“, hovoril o Laholovi môj otec Juraj Špitzer, „skladal, spieval, písal básne, hry“... Keď sa objavil v tábore, stretol moju neplnoletú krásnu mamu.

"Íha," povedal, "nová kráska na obzore. Už si sa bozkávala?"

"Nie," povedala ostýchavo a s nádejou neplnoletá mama."

"Tak poď, naučím ťa to," povedal Poldo a za dreveným barakom židovského tábora sa odvinulo vlákenko môjho bytia. Neplnoletú mamu naučil Poldo Lahola bozkávať sa a Laholovskými bozkami presvedčila po vojne otca, aby ma proti jeho vôli stvorili, aj keď nechcel privádzať deti do sveta, ktorý ho napriek prežitiu deptal. Toľkokrát som v polemikách a debatách počula strašnú ranu, ktorou môj otec na rampe poslal Leopolda Laholu do nemilosrdného bezvedomia, že som si vedela predstaviť aj rovnako strašné ticho, ktoré medzi najbližšími priateľmi vládlo až do vypuknutia Povstania, keď už sa zo strategických dôvodov nedalo mlčať a Leopold Lahola so zaťatými zubami akceptoval, že otcovou vinou žije. Otec sa nikdy necítil ako záchranca, veď sám si celý život vyčítal, že nakladal rodičov do transportu, a aj keď nič nevedel o cieli cesty, čas sa až do jeho smrti správal k nemu autonómne, zlovoľne a nedovoľoval mu zbaviť sa viny, že žije alebo že žije akosi nedostatočne.

A tak som si ako dieťa opatrne kládla otázku, prečo sa obe trápia, prečo cítia vinu, prečo necítia vinu Nemci, gardisti,

hlinkovci a tisovci a nikdy som sa neodvážila opýtať ani otca, ani Leopolda Laholu, keď k nám koncom šesťdesiatych rokov prišiel z Nemecka, lebo som zrejme mala zdvorilé zábrany hovoriť v dome obesenca o povraze a vlastne sa ešte stále nedovoľovalo deťom rozprávať, kým ich dospelí nevyzvu.

Neboli to len angorské žlté ponožky a jedna z poviedok, bol to aj Laholov bezuzdný a radostný smiech, ktorý ma po príchode zo školy šokoval. Leopold Lahola polihoval po dvadsaťročnej neprítomnosti na maminom gauči, nohy v slniečkových ponožkách vyložené na drevenom stolíku s keramickou intarziou. Nikdy predtým som nevidela dospelého muža slobodne a veselo sa smiať, nevidela som dospelého muža vo farebnom oblečení, ani som nezažila, že dospelý muž, vzdelanec a intelektuál, môže byť zábavný a že v jeho prítomnosti môže byť nielen dobre, ale aj veselo. Keď som vytreštila oči na žlté angorské ponožky, zasmial a povedal

"Íha, nová hviezda na obzore. Už si sa..."

"Poldo!" povedala výstražne mama.

Po nakrútení filmu Sladký čas Kalimagdory zomrel. Podľa mnohých symbolicky. Zomrel v krajine, ktorá ho dvakrát zavrhla a vyvrhla a teraz sa ním hrdí...

ŽENA

Pani zuzana Szatmáry...!

K O N I E C